

Case name

Kesavananda Bharati v. State of Kerala (1975)

Case

यस मुद्दामा वभिनिन संवैधानिक प्रावधानहरूको व्याख्या समावेश छ, जसमा अनुच्छेद 368, जसले संवधानको संशोधनको प्रक्रियासँग सम्बन्धित छ, र अनुच्छेद 329 ए, जसले निर्वाचन याचिकाहरूको वैधतासँग सम्बन्धित छ।

Brief Summary

भारतको सर्वोच्च अदालतले, निर्णयहरूको शृङ्खलामा, संवधानको संशोधन, निर्वाचन कानून र न्यायिक समीक्षाको शक्तिसँग सम्बन्धित संवैधानिक प्रावधानहरूको व्याख्या गरेको छ। अदालतले संवधानको संशोधन प्रक्रियासँग सम्बन्धित अनुच्छेद 368 मा संशोधन गर्ने अधिकार संसदलाई नभएको ठहर गरेको छ। अदालतले यो पनटिपिणी गरेको छ कि अनुच्छेद 368 अन्तर्गत संवधानको संशोधन गर्ने संसदको शक्ति अनुच्छेद 368 (2) अन्तर्गत निर्धारित प्रक्रिया बाहेक कुनै सीमिताको अधीनमा छैन। अदालतले सन् 1971 मा इन्दिरा गान्धीलाई प्रधानमन्त्रीको रूपमा निर्वाचित गरेको 39औं संवैधानिक संशोधनलाई असंवैधानिक ठहर गरेको छ किनभने यसले संवधानको आधारभूत संरचनालाई उल्लङ्घन गरेको छ।

Main Arguments

मुद्दाको मुख्य तर्क अनुच्छेद 368 को व्याख्या र संवधान संशोधन गर्ने संसदको शक्तिको वरिपरि घुम्छ। याचिकाकर्ताहरूले तर्क गरे कि घटक शक्ति सीमांकित पुलहरूबाट स्वतन्त्र छ जसमा यसले राम्रोसँग परभाषित च्यानलहरू मार्फत संवधान प्राधिकरणको हात छोड्छ। प्रतवादीहरूले तर्क गरे कि अनुच्छेद 368 अन्तर्गत संवधानको संशोधन गर्ने संसदको शक्ति अनुच्छेद 368 (2) अन्तर्गत निर्धारित प्रक्रिया बाहेक कुनै सीमिताको अधीनमा छैन।

Legal Precedents or Statutes Cited

सर्वोच्च अदालतले आफ्ना निर्णयहरूमा धेरै कानुनी उदाहरणहरू र वधानहरू उद्धृत गरेको छ, जसमा:- भारतको संवधानको धारा 368, जसले संवधानको संशोधनको प्रक्रियासँग सम्बन्धित छ।- भारतको संवधानको धारा 329 ए, जसले निर्वाचन याचिकाहरूको वैधतासँग सम्बन्धित छ। जन प्रतनिधित्व अधिनियम 1951। - केशवानन्द भारती बनाम केरल राज्य (1973) 4 एससीसी 225।

Quotations from the court

अदालतले आफ्ना नरिणयहरूमा धेरै अवलोकन र उद्धरणहरू गरेको छ, जसमा:- "घटक शक्ति सीमांकित पुलहरूबाट स्वतन्त्र छ जसमा यसले राम्रोसँग परिभाषित च्यानलहरू मार्फत संवधान प्राधिकरणको हात छोड्छ। "- मौलिक साधनलाई संशोधन गर्ने शक्तिले आधारभूत संरचना, आधारभूत ढाँचा र संवधानको आवश्यक आधारका आवश्यक विशेषताहरूलाई नष्ट गर्ने शक्ति बोक्न सक्दैन। "- कानून जान्ने अनुमान गरिन्छ। "- "39 औं संशोधन अहिलेसम्म असंवैधानिक छ किनकि यसले प्रधानमन्त्रीको चुनावलाई निर्वाचन कानूनको दायराबाट छुट दिएको छ।"

Present Court's Verdict

सर्वोच्च अदालतले यस मामलामा धेरै नरिणयहरू दिएको छ, जसमा:- केशवानन्द भारती बनाम केरला राज्य (1973) 4 एससीसी 225, जहाँ अदालतले मौलिक साधनलाई संशोधन गर्ने शक्तिसँग आधारभूत संरचना, आधारभूत ढाँचा र संवधानको आवश्यक आधारलाई नष्ट गर्ने शक्ति राख्न नसक्ने ठहर गरेको छ। - इन्दिरा नेहरू गान्धी बनाम राज नारायण (1975) 4 एससीसी 345, जहाँ अदालतले 39 औं संवैधानिक संशोधन असंवैधानिक हो किनभने यसले संवधानको आधारभूत संरचनालाई उल्लङ्घन गर्दछ। - एस. आर. बोम्मई बनाम भारत संघ (1994) 3 एस. सि. सि. 1, जहाँ अदालतले अनुच्छेद 368 अन्तर्गत संवधानको संशोधन गर्ने संसदको शक्ति अनुच्छेद 368 (2) अन्तर्गत निर्धारित प्रक्रिया बाहेक कुनै सीमिताको अधीनमा छैन भनी नरिणय गरेको थियो।

Conclusion

यस मामलामा सर्वोच्च अदालतको फैसलाहरूले संवधानको संशोधन, निर्वाचन कानून र न्यायिक समीक्षाको शक्तिसँग सम्बन्धित संवैधानिक प्रावधानहरूको व्याख्यामा महत्त्वपूर्ण प्रभाव पार्छ। अदालतको धारणाले संवधान संशोधन गर्ने संसदको शक्तिको सीमा स्थापित गरेको छ र मौलिक साधन संशोधन गर्ने शक्तिले आधारभूत संरचना, आधारभूत ढाँचा र संवधानको आवश्यक आधारलाई नष्ट गर्ने शक्ति बोक्न सक्दैन भन्ने सिद्धान्तलाई पुनः पुष्टि गरेको छ।